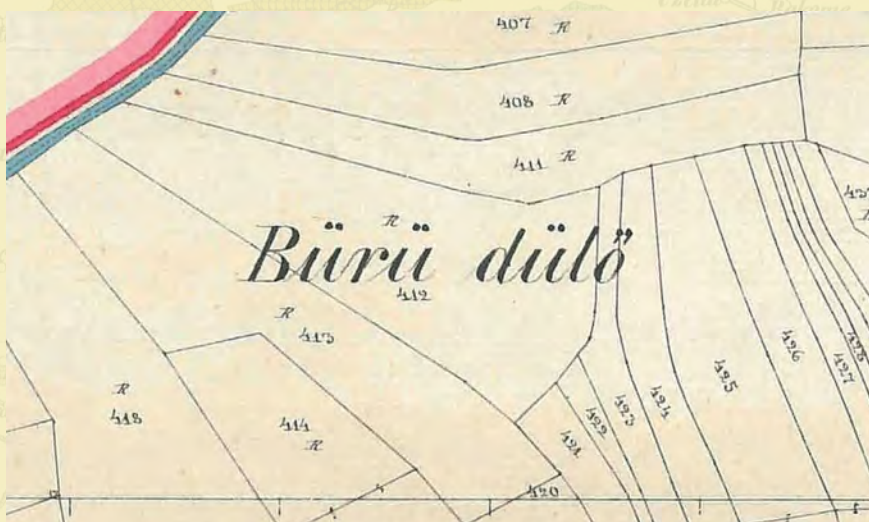

CATASTRUM

ÉVNEGYEDES KATASTRTERTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

- **Török Enikő:** Hátsek Ignác a kataszternél
- **Bósz Attila:** Az egyéni birtokívek forrásértéke egy siklósbodonyi példán keresztül
- **Kiss Márton:** A kataszter mint a gavallérélet harmadik stációja. A pécsi kataszteri felmérés személyzeti adataira (1884–1918)
- **Timár Gábor – Varga Norbert:** A trianoni határtérképek koordináta-rendszere és kataszteri alapja
- **Schmidt Anikó:** A somlói háromszögelési pont elbontása
- **Mikesy Gábor:** Egységesítés a földrajzi nevek használatában. Szemelvények a Földrajzinév-bizottság történetéből, 1960-as évek

GÖRGETEG⁸⁴

falu Rinyakomai

Sajtás kertti és Tomási
pusztákkal együtt

Magyarországban Somogy megye

Nagy Atad adóhivatal

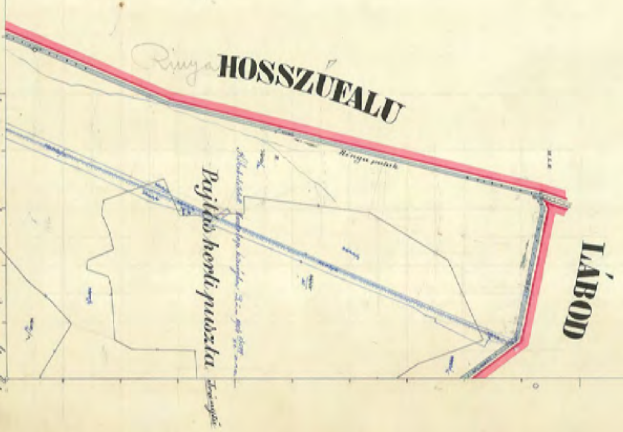
1865.

Mérték 1 kőzet kőzetig - 40 öl?
 Megjegyzés: a fegyverkezéssel teljesen meggyógyt,
 nek találta?

Dr. W. K. K.
 felügyelő

Adóhivatal 1865-ös évi térkép
Magyarország

1865 helyszínrajz, kőzetek és fegyverkezéssel együtt. Feljegyzések a fegyverkezéssel kapcsolatban.

Adóhivatal, 1865-ös évi térkép. Rajkás kertti puszták, a fegyverkezéssel kapcsolatban.

- Görgeteg 1865. évi térképének első szelvénye, 1893-ban a változásokat bevezette Wiesner János (MNL OL, S 78-1366.) L. ehhez Kiss Marton cikket

■ ■ ■ HARMINCEGY

A kataszteri felmérésnél szolgálatot teljesítők között az egyik legismertebb személy Hátsek Ignác, nevét az általa készített térképek tették jól ismerteté – kataszteri pályafutását levéltári források felhasználásával Török Enikő foglalja össze.

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának munkatársai, Bósz Attila és Kiss Márton a helybeli „új” források feltárásával és feldolgozásával bizonyítják, hogy a megyei levéltárakban őrzött iratanyagban jelentős (kataszter)történeti ismeretanyag rejtőzik. Cikkeik egyrészt a kataszter-történeti prozopográfia pécsi fejezetét gazdagítják, másrészt a kataszteri birtokívek forrásértékére hívják fel a figyelmet.

Az 1938. évi Szent István emlékévként emelt somlói kilátótorony építésének áldozatul esett a hegycsúcson álló elsőrendű háromszögelési pont is. Az eset vizsgálatának iratai ráirányítják a figyelmet arra, hogy egy nem körültekintő építkezés milyen súlyos szakmai, erkölcsi és anyagi károkat okozhat a közvagyonban.

Nagy örömmel adjuk közre a kataszteri felmérések intézményi „örököse”, a Lechner Tudásközpont munkatársainak dolgozatait, mert szakmai tevékenységük történeti vetületeinek bemutatása a *Catastrum* elsődleges céljai között szerepel. Ismét szerzőink között köszönhetjük Timár Gábort, aki az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán a Geofizikai és Űrtudományi Tanszéket vezeti, de van mondanivalója kataszter-történeti témában a harmincegyedik számunkban is.

■ ■ ■ TARTALOM

Török Enikő: Hátsek Ignác a kataszternél	3
Bósz Attila: Az egyéni birtokívek forrásértéke egy siklósbodonyi példán keresztül	11
Kiss Márton: A kataszter mint a gavallérélet harmadik stációja. A pécsi kataszteri felmérés személyzeti adattára (1884–1918)	21
Timár Gábor – Varga Norbert: A trianoni határtérképek koordináta-rendszere és kataszteri alapja	35
Schmidt Anikó: A somlói háromszögelési pont elbontása	41
Mikesy Gábor: Egységesítés a földrajzi nevek használatában. Szemelvények a Földrajzinév-bizottság történetéből, 1960-as évek	52

CATASTRUM ■ Évnegyedes kataszter-történeti folyóirat ■ VIII. évfolyam, 3. szám

A címlapon: Részlet Siklósbodony 1865. évi kataszteri térképéről. A kataszteri térképek egy részén igen akkurátusan végezték a névírást, jól megkülönböztetve a rövid és a hosszú magánhangzók ékezetét (Lechner Tudásközpont Kft., Térképtár, Baranya megye 263.). L. ehhez Bósz Attila cikkét

Alapítva: 2013 ■ Megjelenés gyakorisága: negyedévente ■ Alapító: Magyar Nemzeti Levéltár (MNL)

■ Kiadó: Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. (HOI) ■ Címe: 1223 Budapest, Park u. 2. (info@agrarlapok.hu)

■ Felelős kiadó: Bozzay Péter ügyvezető ■ Telefon: (06 1) 362-8100, honlap: www.agrarlapok.hu

Szerkesztőbizottság:

Bozzay Péter (HOI), dr. Szinay Attila (Agrárminisztérium), Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.)

Szerkesztőség:

Címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4. ■ E-mail: info@catastrum.hu ■ Honlap: www.catastrum.hu

 www.facebook.com/catastrum

Főszerkesztő: Reisz T. Csaba (MNL) ■ Felelős szerkesztő: dr. Török Enikő (MNL) ■ Szerkesztők: dr. Pászti László (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum), Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.) ■ Olvasószerkesztő: Reményi József Tamás ■ Kézirat-előkészítés: Dávid Ildikó

A szerkesztőség kéziratokat nem őriz meg és nem küld vissza.

A nyomdai munkálatokat végezte: OOK-Press Nyomda, 8200 Veszprém, Pápai út 37/A

Előfizetés: a kiadónál ■ Előfizetés egy évre 6000 Ft, számonként 1500 Ft.

ISSN (papíralapú): 2064-5805 ■ ISSN (online): 2064-6542

SUMMARY

TÖRÖK, Enikő: Ignác Hátsek Working for the Cadastral Survey

torok.eniko@mnl.gov.hu

Ignác Hátsek (1828–1902), a cartographer known for his county and thematic maps, worked in the service of cadastre between 1851 and 1872, with some interruptions: at the survey related to the determination of the temporary land tax in the Temes Banat (1851–1855), at the permanent cadastre of Sopron (1856–1857), at the Cadastral Map Archives in Vienna (1857), at the Cadastral Map Archives in Trieste (1862), at the permanent cadastre in Croatia (1862–1864), for the Vienna Cadastral Lithography Institute (1864–1867), for the Vienna Cadastral Map Archives (1867–1868), for the Hungarian Cadastral Lithographic Printing House (1868–1869) and for the State Printing House (1870–1872).

BÓSZ, Attila: The Source Value of the Individual Estate Papers Via an Example from Siklósbodony

bosz.attila@mnl.gov.hu

Individual estate papers are not stored among other cadastral records in the records of inspectorates or finance directorates. Due to their function, they were managed by the village or city councils because the owner of the estate needed it primarily locally. Siklósbodony is an “average” small village in Baranya county. The examined holder is not “special” either, so the example presented can be said to be typical.

KISS, Márton: Cadastre as the third Station of Beaux Life. Personnel Data Records of the Cadastral Survey in Pécs (1884–1918)

kiss.marton@mnl.gov.hu

The Survey Inspectorate in Pécs was almost the first to be established when mapping the areas in Hungary started. During the decades of operation of the office, a number of engineers had turned up here, who later became the professional leaders of the cadastral organisation. The introduction of the operation of the office in Pécs around the turn of the 19th and 20th centuries includes the biographical data of the personnel, as well.

TIMÁR, Gábor – VARGA, Norbert: The Coordinate System and the Cadastral Basis of the Trianon Border Maps

timar.gabor@ttk.elte.hu; norbert.varga@lechnerkozpont.hu

Getting from the very roughly defined borders of the Treaty of Trianon to the boundary stones precisely placed in the field was a huge task for the border demarcation committees. They had to present the results of their work on cadastral scale maps. Moreover, they also had to use cadastral maps and, in some places, descriptions of ownership for the boundary delimitation itself. For this reason, the boundary maps were drawn up in the coordinate system of cadastral maps, but - for the first time in the major national survey - on metric basis. Because of the particularly sensitive nature of the borders, these coordinate systems are still in effect for border maps, despite the fact that cartography in both Hungary and the neighbouring countries have changed to other projection systems for the last 100 years.

SCHMIDT, Anikó: Demolition of the Somló Triangulation Point

schmidt.aniko@mnl.gov.hu

Over time, several triangulation points had been destroyed for various reasons, so another point had to be designated on site. The first class triangulation point in Somló was destroyed due to the construction of the St. Stephen's Lookout Tower in 1938. The report of Ministerial Counsellor József Russóy of 3 December 1938 first drew the attention of the Ministry of Finance to the loss. During a two-year investigation into the case, it was ascertained that the lookout tower builder and contractor were responsible for destroying the triangulation point. In view of the high-ranking protégés of the persons concerned, the tourist significance of the tower and the negligent nature of the damage, the demolition case was finally settled without trial and the payment of the damage was borne by the State.

MIKESY, Gábor: Unification in the Use of Geographical Names. Excerpts from the History of the Hungarian Committee on Geographical Names, the 1960s

gabor.mikesy@lechnerkozpont.hu

The Hungarian Committee on Geographical Names was established in mid-1963 as a professional advisory body operating alongside the National Office of Surveying and Mapping. In fact, the composition of the committee, which covers a wide range of scientific and sectoral fields, its scope of activities and the basic publications defining the writing of the names, played a role in influencing the use of the entire Hungarian geographical name use even at an early stage of its operation.

TÖRÖK ENIKŐ

*Hátsek Ignác a kataszternél**

Hátsek (Hátsek, Hatzek, Hatschek, Hacsek, Hácsek) Ignác, a megye- és tematikus ország-térképeiről ismert térképrajzoló – ő készítette Magyarország első, statisztikai adatok alapján összeállított, Keleti Károlynak (1833–1892), a Statisztikai Hivatal alapítójának és első igazgatójának 1871-ben kiadott művében a térképeket – 1851 és 1872 között kisebb-nagyobb megszakításokkal a kataszteri felmérés szolgáltatásban állt.¹

Hátsek Vágújhelyen született 1828. április 7-én, izraelita családban. Édesapja Hátsek Fülöp (†Budapest, 1894. 03. 29.) volt, testvérei közül Adolf (1850–1911) magánhivatalnok, író és lapszerkesztő, Dávid (1854. 08. 17. – 1920?) író, valamint Sándor kereskedő és háztulajdonos ismert. Ignác négy gimnáziumi osztályt végzett Vágújhelyen, valamint alsóreáliskolát Olmützben, majd részt vett a szabadságharcban, ahol főhadnaggyá nevezték ki. Kataszteri alkalmazása előtt a Bács-Bodrog

■ Hátsek Ignác koronás arany érdemkereszttel, amelyet 1877-ben kapott a statisztika és a térképrajzolás terén szerzett kiváló érdemei elismeréséül (Klősz György felvétele 1880 körül; MNM, TT 1981. 131. 107.)

* A bécsi kutatásaimat a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj (2015, 2017) és a bécsi Collegium Hungaricum kutatói ösztöndíj (2019) támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét. A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg. A fényképeket a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Tár (= MNM, TT) anyagából és munkatársainak ezúton is megköszönt segítségével adjuk közre.

1 KELETI KÁROLY: *Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi statistika szempontjából*. Pest, 1871. LELKES GYÖRGY: Hátsek Ignác. *Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig*. Főszerk.: RÓZSA DÁVID. Bp., 2014. (= LELKES, 2014) 281–282. PAPP-VÁRY ÁRPÁD: *Magyarország története térképeken*. Bp., 2002. 232., 250.

■ Hátsek Adolf portréja 1880 körül (Kalmár István és Társa felvétele; MNM, TT 1981. 131. 106.)

vármegyei Kúlán dolgozott kamarai térképrajzolóként.²

A provizóriumnál (1851–1855)

Hátsek 1851-ben a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságnak az ideiglenes földadó (provizórium) megállapításához kapcsolódó dűlönkénti felmérésénél helyezkedett el. 1851. március 1-jétől június 30-ig Joseph Lokarner főmérnök mellett alkalmazták térképrajzolóként. 1851. július 1. és augusztus 31. között ismét Kúlán találjuk kamarai díjnokként. Szeptember 1-jével (más adatok szerint szeptember 4-ével) – miután levizsgáztatva őt meggyőződtek alkalmasságáról – újból a kataszterhez került, felmérési segéddé nevezték ki a főmérnök mellé 1 forint 30 krajcáros napidíjjal. Segítette a főmérnököt a műszaki feladatai ellátásában, végezte az irodai, adminisztratív munkákat és másolta a térképeket. 1854 és 1855 folyamán ő állította össze a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság 1:144 000 méretarányú térképét a kataszteri térképvázlatok, vagyis krokik alapján. 1855. december 31-ig tartott a munkaviszonya.³

1856. május 11-én a bánági telekkönyve-

- 2 Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= ÖStA, FHKA NHK) Katasterabt. Akten 311. 1851/3664., 384. 1856/3687., 405. 1857/30061. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), K 269 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok (= K 269) II. Tárgyi alapon rendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatási ügyek 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek, b. Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1. Állománykönyv, 1860–1865 (= II.-A-21.-b-1.) 122., K 269 I. Kútfő-tételes iratok 10. Az Állandó kataszter ügyei (= I.-10.) 1868-1944; K 874 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Miniszterelnökségi Levéltár, Központi Statisztikai Hivatal, Személyzeti és oktatási iratok Hátsek Ignác (17. d.) (= K 874 Hátsek). Nem ismerünk hivatalos iratot arról, hogy a szabadságharcban hadnaggyá vagy főhadnaggyá nevezték volna ki, de szerepel a Statisztikai Hivatal szolgálati lapjában, hogy a szabadságharcban főhadnaggyként vett részt. BONA GÁBOR: Az 1848–49-es honvédsereg zsidó születésű tisztjei. *Múlt és Jövő*, 10. [9.] (1998) 1:70–71. (= BONA, 1998). Édesapja 92 évesen hunyt el. Todesfalle. *Pester Lloyd*, 41. (1894) 77:7. Elhaltak névsora. *Pesti Hírlap*, 16. (1894) 93:14. Halálozások. *Egyenlőség*, 13. (1894) 13:12. Adolf a *Heitere Blätter* felelős szerkesztője, valamint a *Dohányárusok Közlönye* szerkesztője és kiadója volt. L. A hazai hirlapirodalom 1904-ben. *Magyar Könyvszemle*, 13. (1905) 1:12., 36. Dávidról I. PODANI JÁNOS: Több név – egy ember: Ha(ts(ch))ek Dávid, Darwin elfeledett fordítója. *Kaleidoscope*, 10. (2020) 20:68–88. Dávidról és Adolfról I. még *Handbuch österreichischer Autorinnen und Autoren jüdischer Herkunft 18. bis 20. Jahrhundert*. Bd. 1. München, 2002. 493., 509.
- 3 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 311. 1851/3664., 317. 1852/554., 331. 1853/2027., 384. 1856/3687., 405. 1857/30061. MNL OL, K 269 I.-10.-1868-1944., K 874 Hátsek. TÖRÖK ENIKŐ: A Temesi Bánság és Erdély tartománytérképei a dűlönkénti felmérés alapján. *Catastrum*, 3. (2016) 3:36–37. Hátsek sokszínű, változatos kataszteri munkásságának rekonstrukcióját megnehezíti, hogy a személyzeti névjegyzékek, a minősítési táblázatok és a kataszteri főigazgatóság ügyiratai olykor többé-kevésbé eltérő adatokat tartalmaznak.

BŐSZ ATTILA

*Az egyéni birtokívek forrásértéke egy siklósbodonyi példán keresztül**

Az 1850 után kezdődő magyarországi kataszteri felmérések munkálatai során sokféle irat keletkezett, az egyik ezek közül az egyéni birtokív.¹ Ez az irat kapcsolatot teremtett egyrészt az elvont mérnöki munka, az adózás, az állam, másrészt az egyén között. A kapcsolat akkor jött létre, amikor az egyéni birtokíveket a törvény értelmében közszemlére tették, a birtokos kézbe vehette és felszólalhatott az abban foglaltak ellen, ha érdemi hibát talált benne. Ez azért is volt lényeges, mert az adókiivetés alapja az egyéni birtokív volt, a földadó alapját a kataszteri tiszta jövedelem képezte, ennek összegét pedig az egyéni birtokíveken kellett folyamatosan vezetni.²

Az egyéni birtokív, illetve a birtokív-összesítések fogalmát jól összefoglalja egy 1912-ben kiadott szakmunka: „A kataszteri birtokív az egyes birtokosoknak egy községben levő összes birtokára vonatkozó adatokat tartalmazza és nem egyéb, mint a kataszteri telekkönyvnek és részletes osztálykivonatnak birtokosokként való kivonata. A kataszteri birtokívek számozva vannak, és számukat a birtokosok betűrendes sorrendje szerint 1-től kezdődőleg kapják.

A birtokívek összesítése az egyes birtokívek végösszegeit tartalmazza a birtokívek sorrendjé-

ben. Végösszege mutatja a község összes területét, továbbá a tiszta jövedelmének és földadójának teljes összegét. Új földadómunkálat életbe lépése esetén a birtokívek összesítése egyúttal az első egyéni földadó-felosztási jegyzék alapjául is szolgál. A birtokíveket, melyek a földadókivetés és nyilvántartás alapjául szolgálnak, eredetben a községnél őrzik. A birtokívek összesítését két példányban készítik el és az egyik példányt a községnél, a másik példányt a pénzügyigazgatóságnál őrzik. A birtokív-összesítésen a nyilvántartás eredményét nem vezetik keresztül.³

Bizonyos esetekben ún. közös birtokívet használtak, mégpedig akkor, amikor több tulajdonos ugyanazon birtokból meghatározott arányú részesedéssel bírt. Ebben az esetben a fő problémát a tulajdoni hányad megállapítása jelentette, amit mindenképpen meg kellett tenni az elkülönítések végrehajthatósága miatt, kivéve, ha a társtulajdonosok a közös birtoklás fenntartásában voltak érdekeltek.⁴

A birtokívek összeállítása

Az egyéni birtokívek készítésének mikéntjét az 1856-ban, 1865-ben, 1869-ben és 1904-ben kiadott felmérési utasítások részletesen sza-

* Jelen kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg.

1 Az egyéni birtokívekről l. még: TÖRÖK ENIKŐ: Föld- és háztulajdonosok kataszteri nyilvántartásai. *Catastrum*, 7. (2020) 1:17–32.

2 A földadókataszter a m. kir. pénzügyministerium legutóbbi tíz évi működéséről szóló jelentésében (folytatás). *Kataszteri Közlöny* (= KK), 14. (1905) 5:125–126.

3 SEBESS DÉNES – BÖRCSÖK ANDOR: *Magyar telekkönyvi jog*. Bp., 1912. 1482.

4 ROLLA JÁNOS: Az összehasonlító okiratról. *KK*, 19. (1910) 3:74.

bályozzák.⁵ Az 1856. évi rendelkezés szerint „az általános kataszter számára a felmérési összesítésből készítendő kivonatokat (egyéni birtokív), valamint az ismételt összesítéseket általában a segéd készíti el. A földmérő azonban köteles ezt a munkát igen gondosan felügyelni, és abban az esetben, ha a segéd nem boldogulna, maga készíti el.”⁶

A birtokívek elkészítésekor a betűrendes névjegyzékből át kellett vezetni a sorszámot, a tulajdonosok nevét és a számok emelkedő rendjében a parcellákat. A kataszteri telekkönyv (Parzellen-Protokoll) segített a művelési ágak és a dűlők szerint átvezetni a parcellákat. A dűlő nevét utak és vizek esetében el lehetett hagyni.

A birtokíveket az összeadás és lezárás előtt még egyszer alaposan össze kellett hasonlítani a telekkönyvvel, „mivel a legfigyelmesebb segéd-től sem várható el, hogy ilyen sok szám közül egyet se rontson el”.⁷

Az egyéni birtokívekben szereplő területek összegzését a tulajdonosok és a művelési ágak szerint a birtokívek összesítésébe kellett bevezetni a részösszegek összeadásával.

Ezek után a birtokívek és az összesítések hitelesítését a szerző és az összehasonlító együtt végezte el. A felügyelő mérnök köteles volt az összesítéshez hozzáfűzni, hogy valamely köz-

■ Az 1856. évi felmérési utasítás G” mintája az egyéni birtokív elkészítéséhez

séghez tartozó valamennyi birtokív és összesítés kiállítása szabályosan, felügyelete és irányítása alatt történt. Az egész folyamathoz egységes formanyomtatványokat használtak, amelyek minden utasításban szerepelnek: 1856-tól a G” minta, 1865-től a „Formular LXXIX.”, 1869-től a XXVI. minta, 1904-től az 54a–e minta.⁸

Az 1865. évi utasítás egy lényeges elemmel egészíti ki a fentieket, mondván, a birtokívet a tulajdonosoknak kell átadni, mert az az egyéni birtoklás megállapítására és a felmérés elleni esetleges reklamációkra szolgál.

Legrészletesebben az 1904. évi utasítás szabályozza az egyéni birtokív szerkesztését.

5 *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. Dezember 1817 und vom 20. October 1849 angeordneten Landes-Vermessung.* Wien, 1856. (= *Instruction*, 1856) 357–362 §. A német nyelvű utasítás és annak modern magyar fordítása – Tuza Csilla munkája – elérhető a Catastrum honlapján (www.castrum.hu). *Instruction zur Ausführung der in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. Dezember 1817 und vom 20. October 1849 angeordneten Katastral-Vermessung.* Wien, 1865. (= *Instruction*, 1865) 335–337 §; *Utasítás a kataszteri felmérés végrehajtására.* Buda, 1869. (= *Utasítás*, 1869) 240–242. §, *Utasítás az országos kataszteri felmérés végrehajtására. I. rész. Háromszögletű általános része és részletes felmérés.* Kiadta a m. kir. Pénzügyministerium 1904. december hó 17-én 1.583. szám alatt kelt rendelettel. Bp., 1910. (= *Utasítás*, 1904) 297–298. §. A felmérési utasítások szövege megtalálható itt: <http://castrum.hu/index.php/hu/jog/instruction>. Az utasítások elemzéséhez l.: REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérési utasítások. *Castrum*, 2. (2015) 1: 3–10. és TÖRÖK, 2020. 17–32.

6 *Instruction*, 1856. 357. §.

7 Uo. 359. §.

8 *Instruction*, 1856, *Instruction*, 1865, *Utasítás*, 1869, *Utasítás*, 1904.

KISS MÁRTON

A kataszter mint a gavallérélet harmadik stációja *A pécsi kataszteri felmérés személyzeti adattára (1884–1918)**

A pécsi felmérési felügyelőség működése

A kataszteri szervezet fejlődéstörténetében különleges helyet foglal el a hivatal megtelepedésének időszaka. A növekvő feladatokból fakadó helyszínváltozások miatt a szervezet sokáig nem rendelkezett állandó székhellyel. A részletes kataszteri felmérési felügyelőségeket 1856-ban hozták létre, majd fokozatosan terjesztették ki azok működését az ország egészére. Pécssett 1859-től az egyik aligazgatóság központja, 1863–1864 között az egyik felmérési felügyelőség téli központja, 1865-ben az 1. és 4. felmérési felügyelőség tevékenykedett.¹ A kiegyezés (1867) után előbb a helyszínelési, majd a kataszteri felmérési felügyelőséget hozták létre a szervezet fejlesztésének keretében a 19. század végén.² A hivatal működésének jellege miatt a tevékenységét nem kísérte közfigyelem és érdeklődés, és eddig csak kisebb publikációk jelentek meg a témában, amelyek a felmérés személyi állományával foglalkoztak.³ A pécsi felügyelőségek történetére vonatkozó adatokat a hivatal épületeinek bemutatásakor korábbi tanulmányomban foglaltam össze.⁴

A pécsi felügyelőség megtelepedése, ha ne-

hezen is, de megtörtént. A 19. század végén azonban a településen általában gondot jelentett, hogy a szakigazgatási szerveknek megfelelő minőségű elhelyezést nyújtsanak. Ebben a korszakban kezdődött meg a Postapalota építése, amely később számos pénzügyi munkatársat – és sokszor mérnököt – is befogadott. Ezért, valamint a költségek csökkentése érdekében a Pénzügyminisztérium ingatlant bérelt dolgozói számára, ez a gyakorlat egészen az 1950-es évekig megmaradt. Városon belüli vándorlása során a pécsi hivatal a központtól fokozatosan távolodott a település külső részei irányába, manapság a gyárvárosban található.

A korszakban a felügyelőségek élén három személy állt: 1874 és 1893 között a morva területről származó Skála Vencel, 1894 és 1911 között Berczeli István, míg 1912 és 1918 között Ruttkai (Ritschel) Vilmos. Utóbbi katonaként is szolgált az első világháborúban, az alatt Pechán János helyettes látta el a vezetői feladatokat a hivatalban.

A pécsi kataszteri mérnökökkel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy felsőfokú képzés a városban nem zajlott, így a legtöbben Buda-

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg. Ezúton szeretném megköszönni Reisz T. Csaba és Török Enikő (MNL OL), Bósz Attila, Gáspár Attila és Nagy Imre Gábor (MNL BaML) kollégáim segítségét, amellyel hozzájárultak tanulmányom megírásához. A cikk címét a *Tolnamegyei Közlöny*ből (46. /1918/ 38:3. /szept. 22./) kölcsönöztem.

1 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:3–22. Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Országos Levéltára (= OL), K 269. II-A-21-b. 1–2. Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok, Tárgyi alapon átrendezett iratok, Pénzügyi közigazgatás, Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek, Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1860–1865, 1868–1874. (= II-A-21-b. 1–2).

2 *A magyar földmérés és térképészet története*. 3. és 4. fejezet. 2. A kötet. Főszerk.: RAUM FRIGYES – JOÓ ISTVÁN. Bp., 1992. 7–8., TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18., ZÁVOCZKI ADRIENN: Sártory Antal kézírata a magyarországi kataszteri felmérésről. *Catastrum*, 2. (2015) 1:25–33.

3 Egy felügyelőség bemutatására példa: REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérés Trencsén megyében. *Catastrum*, 5. (2018) 3:49–64. (= REISZ, 2018).

4 KISS MÁRTON: A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség épületei a 20. században. *Catastrum*, 8. (2021) 2:15–22.

■ Magyar Királyi Állami Főreáliskola (MNL BaML, XV. 41. Pécs város képeslapgyűjteménye)

pestre utaztak a megfelelő képzettség megszerzésére. A pályán való elindulásra kitűnő alapot biztosított a helyi főreáliskola, ahol több – később is fontos szerepet betöltő – mérnök kezdte meg karrierjét.

Pécs város hivatalnoki rétegében a felmérési felügyelőség dolgozói viszonylag nagy csoportot jelentettek. Az 1900. évi címtárakból megtudhatjuk, hogy a pécsi felmérési felügyelőség dolgozói a Pécsen dolgozó hivatalnokok 8,6%-át képviselték (15 fő a 174-ből). E létszám a negyedik legnépesebb csoporttá tette a felügyelőséget, megelőzve például az adóhivatalt és az államépítészeti hivatalt.⁵

A katasztertörténet-kutatás helyi forrásai

A magyar kataszteri szervezet kialakulásával és fejlődésével, valamint az ott dolgozó tisztviselők életével egyre többen foglalkoznak az utóbbi években. A *Catastrum* folyóirat köré szerveződő közösség számos módszertani és gyakorlati témájú cikkel segíti az elmélyülést a kataszteri világban. Reisz T. Csaba prozopográfiai cikkeiben a magyar szakigazgatás kutatásának lehetőségeit foglalta össze.⁶ Ez a tanulmány kiegészíti a kataszteri kutatások során alkalmazott módszereket és eddig nem használt forrásokra irányítja a figyelmet.

5 NAGY IMRE GÁBOR: A közigazgatási tisztviselők a dualizmus korában Pécsen. *Struktúra és városkép. A polgári társadalom a Dunántúlon a dualizmus korában*. Szerk.: TÓTH G. PÉTER. Veszprém, 2002. 251–262. (= NAGY, 2002).

6 REISZ T. CSABA vonatkozó tanulmányai a *Catastrumban*: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. *Törzskönyvi lap, szolgálati és minősítési táblázat*. 4. (2017) 2:29–48. (= REISZ, 2017); A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. *Anyakönyvek, iskolai értesítők, gyászjelentések*. 4. (2017) 3:14–21.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. *Címtárak, hivatalos közlönyök, adatbázisok*. 5. (2018) 1:15–25.

TIMÁR GÁBOR – VARGA NORBERT

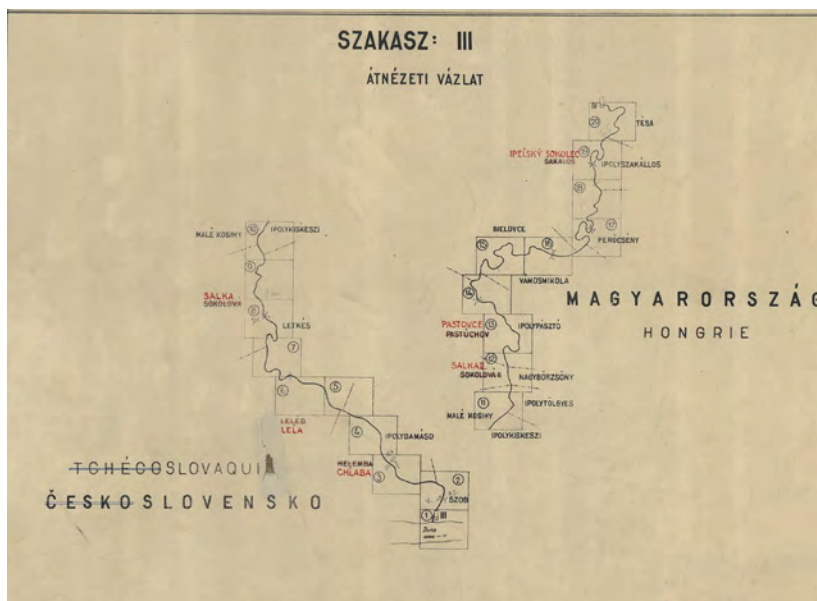
A trianoni határtérképek koordináta-rendszere és kataszteri alapja

A trianoni békeszerződés határklauzulái és a határmegállapítás algoritmusai

Az első világháborút lezáró Párizs-környéki békék és a győztesek közti határokat leíró szerződések mind kis méretarányú térképmelléleteket tartalmaztak. A szöveges határleírások szintje is ehhez igazodott: ahol nincs megjelölve név szerint egy-egy folyóvíz, vízválasztó vonal vagy korábbi közigazgatási határ, a megfogalmazás általában: „a helyszínen kiválasztandó vonal”, amely az egyik országban hagyja ezt, a másikhoz rendeli azt a települést.¹ Ehhez képest a tényleges határpontok terepi pontossága nyilvánvalóan sokkal nagyobb: a határleírásokban a koordinátaik centiméter élességgel szerepelnek. Ez utóbbi egyértelműen az akkori kataszteri felmérések pontosságát tanúsítja.

A fenti két véglet közti gyakorlati ellentmondás feloldására a békeszerződésekbe, így a trianoniba is, beépítették azokat a pontokat, amelyek a szerződés szerinti „egymillió” méretarányból a határjelek kataszteri pontosságú levezetését elvégző határmegállapító bizottságok felállítását rendelik el. Ezek a bizottságok végezték el az

aprómunkát: eldöntötték, hogy a határok ténylegesen hol haladjanak, és a véglegesen elfogadott határvonalról elkészüljön a térkép és a határleírás. A bizottságokba az antant főhatalmak küldöttein kívül mindenütt a két érintett ország küldött egy-egy delegátust, a döntés többségi alapon történt, szavazategyenlőség esetén a – kötelezően az antant küldöttek közül kikerülő – elnök második szavazatot is leadhatott, eldöntve a vitát.² Ilyen bizottságok nemcsak a magyar, hanem az összes határon felálltak, és csak ritkán – a magyar határok esetében egyáltalán nem – voltak közöttük azonos személyek.³

■ A magyar–csehszlovák III. határszakasz (az Ipoly folyása Tésa és a dunai torkolat között) átnézeti térképe. Az 1000x800 öl kiterjedésű terepszakaszokat bemutató szelvények nem szabályos rendszerben készültek, hanem a határ futását követik⁴

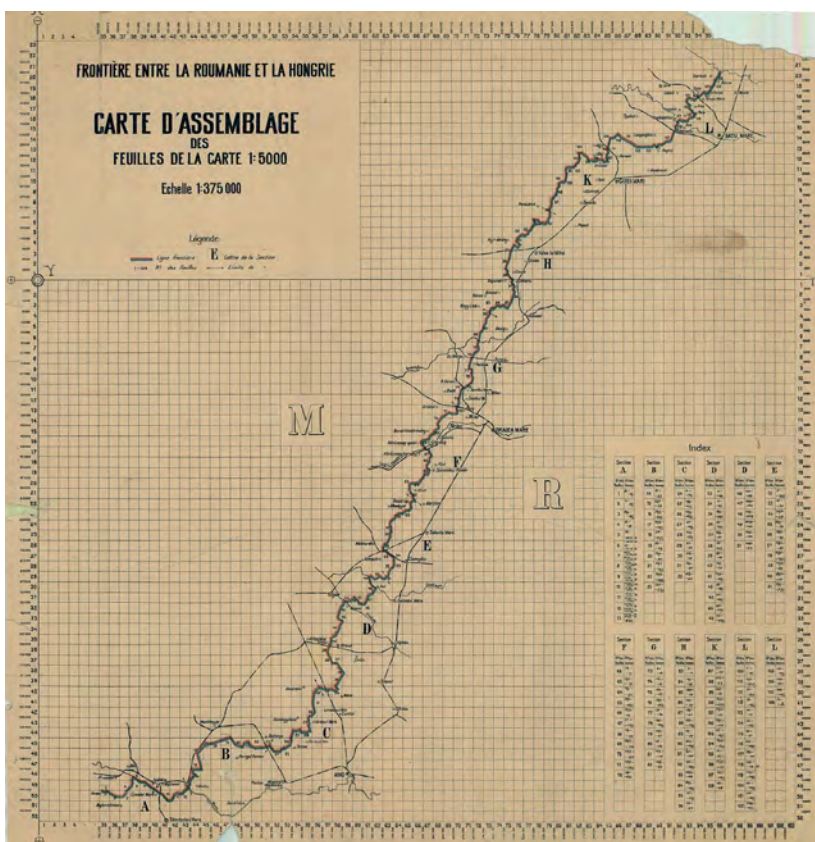
- 1 TIMÁR GÁBOR: A szerződéstől a határkövekig. A trianoni határok végleges vonalának kérdése. *Rubicon*, 31. (2020) 6–7:138–143. SUBA JÁNOS: Magyarország trianoni határainak kitűzése, 1921–1925. *Magyar Rendészet*, 21. (2021) 1:217–231. (= SUBA, 2021).
- 2 Az Amerikai Egyesült Államok 1920 végén kilépett a békefolyamatból, így a határmegállapító bizottságokba sem küldött delegátust. Az érintett államokon kívül így francia, brit, olasz és japán tagjai voltak a bizottságoknak.
- 3 Ezzel ellentétben például a csehszlovák határokat megállapító bizottságokba a nem érdekelt antant hatalmak és Csehszlovákia szinte mindenütt ugyanazokat a küldötteket delegálta.
- 4 *Magyar Közlöny* 2009. évi 40. szám digitális melléklete (<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/d70ccb204233b29b7e0fd0da52aab5bad470375d/letoltes>. elérés: 2021. 08. 03., 1.o.)

A határmegállapító bizottságok felállítására a békeszerződések hatályba lépése után kerülhetett sor: ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a bizottságokban csupa olyan küldött ült, akiknek az országai békeállapotban voltak egymással. Az a sztereotípa, hogy „a bizottságok a vesztes Magyarországot sújtották”, emiatt nem pontos. A bizottság antant tagjai a saját – szövetségi helyzetükből vagy éppen konfliktusaikból származó – érdekeik szerint jártak el. Franciaország és Románia vagy a délszláv állam közt volt szövetségi viszony, míg az olasz küldött a román és a csehszlovák határon inkább a magyarok ellen, a másik kettő inkább a magyarok felé hajlott döntéseivel.

A határmegállapító bizottságok felett az antant szövetség gyakorolt felügyeletet, azonban mire a bizottságok tényleges felállítása megtörtént, a békekonferencia már feloszlott, és ezt a hatalmát a párizsi Nagykövetei Tanácsára ruházta. Ennek elnöke a mindenkori francia külügyminiszter, tagjai az antant főhatalmak párizsi nagykövetei voltak.⁵ A Nagykövetei Tanácsa 1920. július 22-én bocsátotta ki a határmegállapító bizottságok tevékenységét (minden bizottságét, nemcsak a magyar határokét) szabályozó Általános Utasításokat.⁶ Ezt a magyar határok tekintetében 1921. június 3-án az ún. Pótutasításokkal pontosította, ez utóbbi azonban a határmegállapítás műszaki

részére vonatkozóan nem tartalmazott részleteket, hanem az ún. Millerand-féle kísérőlevél és az Általános Utasítások közti ellentmondást próbálta – nem sok sikerrel – feloldani (ez utóbbival terjedelme miatt a jelen munkában nem foglalkozunk).⁷

Az Általános Utasítások III. pontja határozta meg azokat a műszaki műveleteket, amelyeket a határmegállapító bizottságoknak, illetve az általuk alkalmazott műszaki személyzetnek követnie kellett a határok megállapításának folyamatában. Ennek a térképezés szempontjából legfontosabb pontjai a következők:

■ A román–magyar határ átnézeti térképe. A 3x3 kilométeres tereprészeket bemutató szelvények szabályos rácsban sorakoznak, abból természetesen csak a határt is tartalmazók készültek el. A térkép címe alatt húzódó, „Y” jelű vízszintes vonal az alkalmazott koordináta-rendszer nulla koordinátavonala: ez megy át a Gellért-hegyen⁸

5 Az Amerikai Egyesült Államok párizsi nagykövete megfigyelőként vett részt a tanács munkájában.

6 Közli: SUBA JÁNOS: *Magyarország határának kitérítése és felmérése 1921–1925 között*. (A határmegállapító bizottságok működése). Doktori értekezés (kézirat, 1996), I–IV. kötet (= SUBA, 1996). M.I.5. melléklet (Általános Utasítások).

7 A pótutasításokra I. SUBA, 1996. M.I.6. melléklet, a Millerand-kísérőlevélre I. ROMSICS IGNÁC: *A trianoni békeszerződés*. Bp., 2020. 229–232.

8 *Magyar Közlöny* 2009. évi 40. szám digitális melléklete (<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/5f0679a52c08f3ff0597c34e97dd2e5447ed3fb0/letoltes>. elérés: 2021. 08. 03., 1. o.)

SCHMIDT ANIKÓ

A somlói háromszögelési pont elbontása

A háromszögelésről

A földmérés fejlődésének fontos állomása volt a háromszögelés módszerének kidolgozása. Willebrord Snel van Royen – latin nevén Willebrord Snellius (1580–1626) – holland csillagász, matematikus és mérnök 1617-ben alkalmazta először a meridián(kör) ívhosszá-
nak meghatározására irányuló fokméréssel kapcsolatban. A háromszögelés alap gondolata az, hogy a terepen lévő, csillagászati módszerekkel nagy pontossággal meghatározott koordinátájú pontokkal (az egymástól mintegy 15–30 km távolságban elhelyezkedő ún. alap pontokkal) a háromszögek olyan hálózatát alakítják ki, amelyben azok egy-egy oldalukal csatlakoznak egymáshoz. Magyarországon Mikoviny Sámuel (1698–1750) használt először háromszögelési módszereket térképezési célra, Liesganig József (1719–1799) pedig 1769-ben a fokméréssel kapcsolatban alkalmazta ugyanezt. Az egyes országok teljes területét lefedő háromszögelési munkálatok a 19. század elején indultak meg Európa-szerte, az országos nagyméretarányú térképkészítés megalapozására. Magyarországon 1807-ben kezdtek el nagyobb, összefüggő háromszögelést a katonai térképezés céljára. Az ország teljes területének első háromszögelési hálózatát 1859 és 1907 között építették ki. A hálózat a monarchia minden országára kiterjedt, és a klasszikus elveknek megfelelően, először egy elsőrendű, 30–50 km-es háromszögláncolatot hoztak létre, majd azon belül kitöltő hálózatot alakítottak ki.¹

Több olyan háromszögelési pont is volt,

amely az idők folyamán elpusztult, ezért a helyszínükön újabb pontot kellett kijelölni: ez történt a János-hegy, Gesztenyész, Alsópogányvár, Somló, Ság, Kandikó és Badacsony esetében is. Az eredeti háromszögelési pontok változatos okokból semmisültek meg. A gesztenyési és alsópogányvári pontokat a második világháború idején helyezték át a légoltalmi építkezések miatt, a Ság-hegyet bazaltbánya robbantotta be. A badacsonyi és kandikói háromszögelési pontok megsemmisülésének időpontja és körülményei bizonytalanok. A János-hegy és Somló esetében egyaránt kilátótorony építések során semmisültek meg a háromszögelési pontok.² Az esetek közül jelen tanulmány a somlói háromszögelési pont elpusztítását vizsgálja meg közelebbről.³

Az elbontás kiderül

A somlói háromszögelési pont megsemmisülésére először Russóczy József miniszteri tanácsos 1938. december 3-i jelentése hívta fel a Pénzügyminisztérium figyelmét. A beszámoló a pápai 19. földmérési felügyelőségre vonatkozó fejezetében megemlítette, hogy egy helyszíni szemle során kiderült: a somlói kilátótorony (Veszprém vármegye, Doba határában) építése során az I. rendű háromszögelési és asztronómiai alappontot elpusztították. A nevezett alappontot jelző vörös márványkövet még 1823-ban a volt bécsi katonai földrajzi intézet helyezte el, majd 1904-ben a pontot az állami földmérés is beemelte az I. rendű alaphálózatba, 1927-ben pedig a nemzetközi

1 BUSICS GYÖRGY: *Geodéziai hálózatok 2. A vízszintes hálózatok fogalmainak és történetének áttekintése*. Elektronikus tananyag, Nyugat-magyarországi Egyetem, 2010. Online elérhető: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_GEH2/ch01s03.html; KARSAY FERENC: *Geodézia és kartográfia. Magyarország a XX. században. IV. kötet: Tudomány. Műszaki és természettudományok*. Főszerk.: KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN, szerk.: FÁBRY GYÖRGY. Szekszárd, 1999. 385–404.

2 HOMORÓDY LAJOS: Régi pontok az új hálózatban. *Geodézia és Kartográfia*, 9. (1957) 3:133–145. (különösen 139–140.)

3 Ezúton is köszönöm Reisz T. Csabának, hogy az ügyre felhívta a figyelmemet és a levéltári forrásokat a rendelkezésemre bocsátotta.

M. KIR. PÉNZÜGYMINISZTERIUM.
IX. b. 76-osztály.

144.383/1938 szám. Érk. 1938. XI. 9. Egyuttal elintézett szám: _____

A beadvány száma és kelte: _____
Előírat: _____
Utóírat: _____

Lásna:
Kiadványozás (jövahagyás) előtt:
Kiadványozás (jövahagyás) után:
Elkötés előtt (letétkezés és aláírás után):
Elkötés után (iratárba helyezés előtt):

Tárgy:
Russóy József miniszteri tanácsos jelentése központi felülvizsgálatokról.

Utasítás a kiadónak: I. k. u. a IX. b. 76-osztályba feljegyzés végett.

Utasítás az iratárnak:

ORszágos Levéltár
K. osztály

409

■ Russóy József miniszteri tanácsos 1938. december 3-i jelentésének ügyirata (MNL OL, K 269. II-A-21-A-1940-54140-1938-144383. 1.)

asztrogeodéziai hálózatban nagy költséggel újból meghatározta. Az alappont elpusztítása korántsem volt egyedi eset, a jelentésben például Újkígyós község (Békés vármegye) kapcsán is szerepel, hogy Fóricze Lajos főmérnök megállapította: a vízszabályozó és ármentesítő társulatok a töltések felemelése alkalmával az azokon elhelyezett háromszögelési pontok közül sokat elpusztítottak anélkül, hogy az illetékes földmérési hivatalt a pont áthelyezésével

kapcsolatban előzőleg megkeresték volna. Az elpusztított alappontok hiánya az időközi változások bemérésénél nagy hátrányt jelentett és késedelmet is okozott.

Az alappontok elpusztítása ügyében az illetékes minisztériumoknak, a somlóhegyi esetben Széll József (1880–1956) belügyminiszternek (1937–1944), az ármentesítő társulatok által elpusztított alappontok miatt pedig Teleki Mihály (1896–1991) földművelésügyi miniszternek (1938–1940) írtak. Tekintettel arra, hogy az elbontásért felelős személyek kárt okoztak az államnak, az 1891. évi XLI. törvénycikk 4. §-a alapján a tettesek ellen büntető eljárást szándékoztak indítani.⁴ Javasolták, hogy a Veszprém vármegyei alispán vizsgálja ki az ügyet, jelentse, hogy ki építette a kilátótoronyt, hogy a felelősöket megbüntethessék. Hangsúlyozták azt is: ha egy háromszögelési vagy földmérési jel eltávolítása, illetve áthelyezése más építmény miatt elkerülhetetlen, ezt az elbontási határidővel együtt jelentésük be a területileg illetékes m. kir. földmérési felügyelőségnek.⁵

A nyomozás

Az ügy kivizsgálása a javaslatnak megfelelően zajlott. Berky Miklós (1891–1947) Veszprém vármegyei alispán jelentését a belügyminiszter kérte meg, és Gálffy Imre (1894–1957) miniszteri tanácsoson keresztül 1939. április 18-án ő is továbbította a kívánt beszámolót Reményi-Schneller Lajos (1892–1946) pénzügyminiszternek (1938–1945) a kilátó építési engedélyezésével kapcsolatos iratokkal együtt.⁶

4 1891. évi XLI. törvénycikk a határ- és földmérési jelek büntetőjogi védelméről. „4. § Vétséget követ el, és három hóig terjedhető fogházzal büntetetik az, ki a polgári vagy katonai hatóság által elrendelt földmérés (háromszögmérés) céljából felállított gúlát, oszlopot, cöveket vagy e célra alkalmazott más jelzőt szándékosan és jogtalanul megrongál, megsemmisít, eltávolít vagy áthelyez.” Ezer év törvényei (<https://net.jogtar.hu>). A korabeli szövegrészeket a mai helyesírásnak megfelelően, a nyelvi sajátosságokat megtartva adom közre.

5 Az ügy teljes anyaga: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), K 269 Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok, II-A-21-a. Tárgyi alapon átrendezett iratok, Pénzügyi Közigazgatás, Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek, A kataszteri ügyosztály iktatott iratai (= K 269. II-A-21-a), 1940. évi 54140. alapszám (= 1940-54140.). Ebben Russóy jelentése: 144.383/1938. (6–16.).

6 MNL OL, K 269. II-A-21-a-1940-54140. 28. 7983/1939.: „A belügyminiszter úr utasította Veszprém vármegye alispánját, hogy a kilátótorony építésének és a pont elpusztításának körülményeit állapítsa meg.” Uo. 46. 69.779/1939. Berky Miklós gyászjelentése (Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtárának gyászjelentés-gyűjteményében) online is elérhető a Pannon Digitális Egyesített Archívumában (= PaNDEA, <https://dSPACE.oszk.hu/handle/20.500.12346/341020#>).

gatási nevek csoportján belül azok a magyarországi nevek, amelyek államigazgatási hatáskörbe tartoznak” és „a mindenkori hivatalos helységnévtár (Központi Statisztikai Hivatal: Magyarország helységnévtára) tartalmazza”.³ Ezek szerint a földrajzi nevek egyik legfontosabb, legtöbb kulturális értékkel bíró és egyéni identitásokat is meghatározó kategóriájaként a helységnevek a magyar szabályozás szerint nem kerültek az akkor működő egyetlen szakértői testület hatáskörébe.

A Földrajzinév-bizottság tagsága

Az utasítás 17 intézményt nevesít mint állandó tagot delegáló szervezetet, azzal a rugalmas kitételrel, hogy „az ÁFTH elnöke által még szükség szerint felkért egyéb szervek és intézmények” is delegálhatnak tagokat, továbbá az elnök által esetenként felkért szakértők is részt vehetnek az FNB munkájában. A nevesített intézmények a következők voltak (zárójelben a képviselőket ellátó személyek közül azok, akik legalább két ülésen részt vettek 1970-ig):

- a Minisztertanács Titkársága Tanácsszervek Osztálya (Lukácsy Róbert);
- Honvédelmi Minisztérium (Mélykúti Mihály, Papp Lajos);
- Építésügyi Minisztérium (Bakos László);
- Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium (Előd Károly);
- a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya (Bélay Vilmos);
- Magyar Országos Levéltár (Ila Bálint, Maksay Ferenc);
- Központi Statisztikai Hivatal (Fórizs Margit);
- a Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi–Történelmi Tudományok Osztálya; Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya; Elnökségi Helyesírási Bizottsága (Fábián Pál, Szathmári István); Magyar Nyelvészeti Munkabizottsága;
- a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtu-

- dományi Intézete (Deme László, Fodor István, Tompa József, Végh József);
- Országos Vízügyi Főigazgatóság (Domokos Róbert);
- Magyar Távírási Iroda (Barabás Miklós, Pataki Béla – Magyar Rádió);
- Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal (Bene András, Bereczky Ödön, Csáti Ernő, Magyar Attila, Radó Sándor);
- az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Kartográfiai Vállalata (Földi Ervin, ifj. Hőnyi Ede, Márkus Imre, Sasvári Edgár).

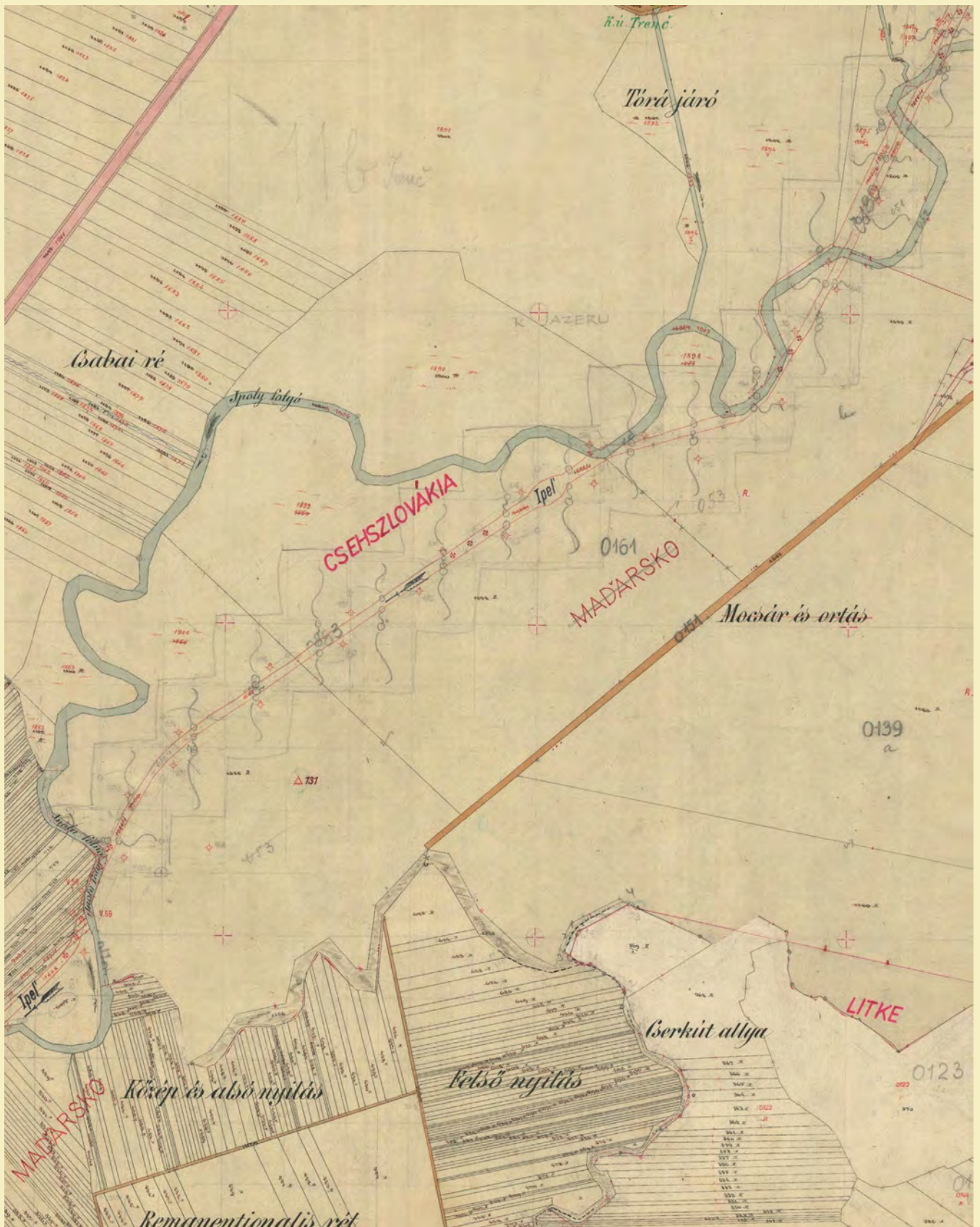
A delegáltak számáról, a megbízás és a helyettesítés rendjéről nincs szó, mindenesetre egyes intézmények (pl. maga az ÁFTH, illetve a Magyar Néphadsereg Térképészeti Intézete, MNTI) gyakran több tagot küldtek az ülésekre. A tagok fluktuációja néhány kivételtől eltekintve formális intézkedések nélkül következett be, például az Országos Levéltár részéről már a második üléstől kezdve hosszú időn át Ila Bálint képviselte a szakterületet. A Honvédelmi Minisztérium delegáltja mindig az MNTI (és más nevű utódszervezetei) részéről érkezett. Nincs az utasításban megnevezve, mégis az első ülésektől kezdve részt vett a bizottság munkájában az Országos Pedagógiai Intézet (Ákos István) és az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet (kezdetben Kutatócsoport) képviselője (Marosi Sándor), a geográfus Tóth Aurél 1967-től kapcsolódott be, míg az MTA II. Társadalmi–Történelmi Tudományok Osztálya nem jelölt tagot a testületbe.⁴ Egy

■ Földi Ervin (családi fényképgyűjteményből)

3 A földrajzi nevek és megjelölések írásának szabályai. Bp., 1965. A címlapon kvázi szerzőként „Az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal mellett működő Földrajzinév-bizottság” van feltüntetve; kidolgozta és összeállította Fábián Pál, Földi Ervin, ifj. Hőnyi Ede. Bevett rövidítése: FÖNMÍSz.

4 További tucatnyi személy egyszer-egyszer szerepel a jegyzőkönyvekben.

- A kataszteri térképeket munkatérképként is használták a határtérképezéskor és a későbbi időben is. A képen az Ipoly-szabályozás miatt 1921 előtt megváltozott és a trianoni szerződés értelmében országhatárrá vált meder vonalának átvezetése látható a korábbi kataszteri térképen (MAPIRE. www.mapire.eu; Biszak Előd – Biszak Sándor – Timár Gábor – Nagy Diána – Molnár Gábor: Historical topographic and cadastral maps of Europe in spotlight – Evolution of the MAPIRE map portal. Proceedings of the 12th ICA Conference Digital Approaches to Cartographic Heritage, Venice, Italy, 2017. 26–28.). L. ehhez Timár Gábor és Varga Norbert cikkét

